

IDAZKI EZKUTUA

ALDAPEKORI

Adiskide begiko:

Gaiak zeatz aztertzeke erabiltekoa ez intzala lendik ere jakin ezpa'nu, ire erantzunak ongi baño obeto erakutsiko zidakean, alafede!

Nik ere idazlana JAKIN'en irakurri, pixka batean ausnartu, lenbizi eskuperatu zitzaizkidan liburuetatik nere usteeri indar ematen zioten adigarri batzu paper batean zirriboratu ta idatzi nianean, enian erantzutean norekin eta Kanpion'ekin aurrez-aurre jarriko nindukeanik uste. Sakon ditzadan bada gaurko ontan nere esanak al dezadeneraño beintzat, izkuntza gaitan ik eskatzen dizkidaken (a+b)'zko argibideak ematea zailla ba'duk ere.

Dioken bezelaxe, ETA askargillea Bidaso'z emendikoa ezezik Laphurdi'koa ere ba-dala zioK Kanpion'ek, eta nik ematen nizkian adigarri guziak Bidaso'z handikoak ziran ezkerero, epaia eman baño len sartaldeko idazle zaharrek nola darabilten aztertzea bearrezko litzakela diok, zuzen baño zuzenago. Ona bada zenbait idazle giputzegandik jaso dizkiatenak; batzu, ire aitaren liburua bide dala, eta nere irakurraldietan bilduak besteak. Nolanai ere, eta auzia ETA erabilkizun ote danean dantzan ezkerero, askoren einari dagozkioneri egingo zieat jaramonik geien.

ARRUE.—...zuen emazteAZ eta aurrAZ errukitu

...zeruaren doai guziAZ apañdu

...loreak bere malkoAZ bustitzen zituan

AGUIRRE.—...Jaunaren kontra egin dituzun bekatuAZ

...egin dituan bekatu guziAZ

...damutu bear zayo ... Jaunari egin diozkan bidegabeAZ
LARDIZABAL.—...bere anaya ta aren ondorengoAZ ardura

KARDABERAZ.—...ez akordau onen igaroko kulpAZ eta egin zituan
kaltiaz

...iltze gogorraZ gurutzean josi

...egin ditudan pekatuAZ

...zure doayAZ aztutzen naiz, nereak ... ba'nitu bezela

MENDIBURU.—...damu artu daramatzien txarkerieZ

...oroituko ziran Jesus'en biotzak ikusi dituen estuta-
sunEZ ta digun amore aundiAZ

J. K. ETXEBERRIA.—...PersónAZ diferentziarik egin gabe

OTXOA ARIN.—...Jaungoikoa ofenditu deban guziAZ damu izan

...bere pekatu guzieZ oroitzea

Adigarri oietatik onetxek atera ditezkek, nere ustez:

1)—A-E aldaketa egitea huan, ifioiz, bakarraren einetik askorene-
ratzeko era jatorra. Mendiburu'k orrela egiten dik eta batez ere,
lekuko zaharren eta jatorren, OTXOA ARIN'ek 1713'garrenean
"Villafranca Guipuzcoaco onetan euskeraz itz egiten dan mo-
duan" idazten zuanean.

2)—Gipuzkoa'n era jator ori geienetan galdu egin huan, eta idazle
geienek ezititek aldakuntzarik egiten.

3)—Batek azentua jartzen dik.

VAV EYS'ek bere "Essai de Grammaire..." dalakoan gai ontaz jar-
dutean onela ziok: "Le pluriel fait une exception et n'est formé comme les
autres suffixes par ETA; on le rend de deux manières; 1º, en changeant
l'accent; au singulier sur la terminaison: LIBURUÁZ, de ou par le livre;
au pluriel sur le nom: LIBURUAZ". Eta azkenean: "On préfère dans le
guipuzcoan la première manière de s'exprimer".

Bere "Grammaire comparée..."n berriz: "La distinction du pluriel
par la voyelle E est inconnue dans les dialectes basques espagnols". Eta:
"Le dialecte guipuzcoan distingue le singulier du pluriel par l'accent;
LIBURUÁZ, "par le livre"; LIBURUAZ "par les livres".

Beraz, askoren einetan E erabiltzea Gipuzkoa'n ez-eguzin dala esatean
oker zebillek, bere garaiean bereizkuntza ori galduxe izatea ditekiana
ba'duk ere. Alderantziz, azentuaren bidezko bereizkuntzaz itz egitean
idazleekin eta orain bertan egiten danarekin bat zetorrek.

ETA'ri buruz "Essai de grammaire..."n ziona ikusi duk; bestean
berriz: "Les dialectes basques français sont au fond les seuls qui dis-

tinguent régulièrement le singulier du pluriel: GIZONAZ "par l'homme"; GIZONETAZ "par les hommes".

Beraz, baten diona bestean ukatu egiten dik; bañan onatx: ETA Z'kin ezuala erabiltzen esaten duanean ezetik bere esanen iturririk aipatzen, eta baietz esaten berriz, eta atzizki-gai ontaz diarduala ain zuzen ere, Larramendi ta Lardizabal itzetik ortzera zerabilzkek. Ez al diok bere uste ori aiengandik jaso duenaren itxura ematen? Ni ortan natxegok.

Beraz, eta ik galde egiten didaken bezela, ETA'ren erabil-lege ori Kanpion'en irudimenean oretutako ipui aizetsu bat ote? Ez orixe, Larramendi, Darrigol, Van Eys eta Duvoisin'en esanetan artzen baitik ofiarri. Ala ere, nere gardiz, Van Eys'en esanari Larramendi ta Lardizabal'egandik artu izanaren susmoak bere indarra auldu egiten zio, eta Duvoisin'enari ere bai Bonaparte'ren lankide izaki ta "printzeak" bere atzizki-sailletan ETA ori aipatze ezak.

Kanpion'en pentsa-ariaren mataza arilduz, azkenean auxe arkitzen diagu bere ustearen tinkagarri: Bonaparte'k, Irun-Ondarrabi'ko euskeran, gure "gizonEri" edo "gizonEi"n orde, "gizonaKi" jaso zian. Nik neuk, A-E'zko bereizkuntza galdu zanean nolabait bereizi bear eta, irun-ondarrabiarrak askargille-otsa nabari zitzaion K tartekatzen asiko hituala uste diat:

gizonEi — gizonAi — gizonaKi

Van Euys'ek, Bonaparte'k eta Kanpion'ek alderantziz uste ditek; alegia, izen mugatua eskatzen duten atzizkiekin bakarraren einekoak A'dun izenaren gañean eraikitzen diran bezelaxe, askoren einekoek AK'dunaren gañean osatu bear dutela; onelatsu:

gizon.A-I

gizon.AK-I — gizonAI — gizonEI

Damurik, eta OTXOA ARIN lekuko berriz ere, askoren einerako E'dunak A'dunak baño zaharrago ziruditek.

Bide orreri jarraituz, onela ikusten dizkik Kanpion'ek berak ematen dituan erabil-eren jatorriak:

Bakarrarenean: gizona-KAZ — gizona-GAZ — gizona-ZAZ — gizonAZ

Askorenean : gizonaK-KAZ — gizona-KAZ

gizonENZAZ gizonETAZ

gizonEZ

Bere ustearen indargarri, Bizkaierazko GAZ-KAZ bereizkuntza; "Refrañes y Sentencias"en ere orrela egiten ditek. Bañan ari ori eztuk txorileporik gabeko; ona nik somatzen zizkioatenak:

- 1) — -GAZ eta -Z,-ZAZ iñoiz bat izan ote diran etzekiagu: beraz, -GAZ'eri buruz diona orrela ba'litz ere, GAZ-KAZ baño aruntza-go luzatzea ezlikek zillegi.
- 2) — GAZ zer dala ta ZAZ biurtzen dan ezтик esaten.
- 3) — ETAZ'ko era ori zergatik sortzen ote? Kanpion'ek dionez, ETA askartzallea sartuz; bafian zer dala ta sartzen ote duk emen, gizonari, gizonaren, gizonagandik askoren eineratzean gizonETArI, gizonETAreN, gizonETAgandik egiteko sartzen ezpa'duk? Edo ta, alderantziz, ETA zergatik eztuk E izateraño laburtzen? mendiETArA — mendiEra mendiETAtik — mendiEtik atera bear liketek iñola ere.

Lengo artan finkatzen nauk bada: Beste atzizki batzuek ETA askartzallea tartekarazten duten bezelaxe, izen mugatuari datzizkonak E beste askartzalle bat (lehenagoko AI?) bear dutelako artan.

Nere aburuz, eta GIZONAKI'z esan diatena bezelatsu, antxifia baten "gizonaGAZ-gizonEgaz" izango hituan, gero AGAZ-AGAZ biurtu ta azke-nean bereizi bearrak askartsalle ots-dun K sartu araziz.

ETA'ri buruzkoak bukatzeko oar bat: Kanpion'ek ezтик E beti ETA'ren semetzat joten; Z atzizkiaz jardutean bai, ez ordea "gizonEi" eta aztertzen dituean.

Nakion azkenez -ZAZ atzizkiari.

Kanpion'ek, ikus dezakeanez, ezтик atzizki onekin bakarraren einean EN tartekatzerik onartzen, jokabide ori askoren einerakotzat joaz. VAN EYS'ek ere berdin. Bafian beste atzizki batzuen erabil-legeak aztertzean auxe ikusten diagu: Askoren einean EN eskatzen duten atzizkiek bakarrarenean ere berdin egiten ditekela:

gizon.A-(RE)N-TZAT — gizon.E-N-TZAT
 gizon.A(RE)N-GANA — gizon.E-N-GANA
 e.a.

Alderantziz, eta nere lengo eskutitzean ematen nizkian adigarrietatik darionez, ZAZ-TZAZ-TAZ atzizkiek eziteke, izen-ordekoekin erabilki, EN tartekatzerik eskatzen. Nik neuk eztiat beintzat idazle zaharretan bein bertan ere orrela arkitu ta ire aitak ere ori zioke, Larramendi'k bere atzizki-sailletan sarri eman oi duaneko "baifia"zkoa egiten ba-dik ere.

Ire aitak onela zioke: "Hemos encontrado las palabras "orotçaz" y "askozaz" en singular y "halacoetçaz" en plural; esta última **no puede ser** sino corrupción de "halacoentçaz" pues TZAZ no exige vocal alguna de ligadura. Ello confirma la opinión del P. Larramendi".

Or ageri duk nik uste, ain zuzen ere, EN-zaleen zioa: Bere aburuz TZAZ atzizkiak eztuala bitartekorik bear (eta ondorengoa nik gañerutzen diat), antzeko zaizkion TZAT eta TZAKO'k bear eztuten bezelaxe. Beraz, TZAZ-en erabil-legeak TZAT'enak berak izanen dituk, eta onek bezela EN eskatuko dik.

Bañan aurreko eskutitzean ematen nizkian adigarriek erakusten digutenez, -TZAZ eztuk ifiola ere EN-zale, ta

halako.A-TZAZ — halako.E-TZAZ

onhartu ezkerreko gauzak garbi baño garbiago gelditzen dituk. Edo ez ote?

Larramendi'ren garaiean erriak ENTZAZ erabiliko ote zianeko galdera egiten duk irean. Ezezko biribilik ezingo nizek eman, bañan jokabide ori atzizki-legeekin ongi eztatorrela ta idazleek ere eztarabiltela, nik ezniek beintzat "ote"zko oñarri orren gañean etxerik eraikiko.

-TZAZ egun izenekin erabilkizun ez izateak ere eztiak ifiorke ifioiz erabilli eztuanik esan nai; ire aitak beintzat "halakoA" izen egindakoari atxikirik ematen ziguk, eta Etxahun'ek onela zioke bere olerki batean:

...leheneko eginE-TZAZ dolumenian sarthü,
eta ori, izenordekoekin erabiltzean erakusten duanez beintzat -TZAZ-zale amorratu etzala, askotan baitzerabilzkiek "horrez, harez, hez" eta antzerakoak.

Oiek orrela dirala, ezin diat nik Eleizalde'ren

arerio geztoA.TZAZ ni aldeztu

ifioia ere onhartu; batetik, TZAZ atzizkia izenarekin darabillelako, eta bes-
tetik (eta au bide duk, eta ez lengoa, egozten zioaten errurik nagusiena)
-GANDIK bear litzakenean erabiltea. "Arerio gaiztoA-GANDIK babes
nazazu" bear likek nere aburuz, eta ez "gaiztoA-TZAZ edo "gaiztoAZ".

Orra ire eskutitzaren gunari nolabait erantzun, eta hel dezaiedan
orain eraskifleri.

Nere lumaren arlotekeriari gazi-goza derizkiok, pentsakera baldarra
gogoeta mamitsu, eta izkera murrizari eleder iori. To, to, Yon!!! Lumak
irrixt egin dik, edo adiskidetasunak ikusmena ta eder-sena lausotu. Ala
ere, JAKIN'darrek idazlanez oso-oso urri baldin ba-zebiltzek eta nere
arinkeriak onhartzen ba'dizkitek, ire esku uzten diat igortzea, bañan
egizko euskal-idazleen artean lotsagarri arkitu ez nadin gaitz-izenen
baten ostean gorde nazak, otoi; erorrek asmatu.

Nere lenbiziko eskutitza soillik eman ezkeren nere usteen oñarriak
eztituk erabat garbi azalduko, ta biak emanda berriz ik dioken egarri
(?) ori ase ez-ezik irakurleen egonariaren neurriak ez ote dik gafez
egingo? Ire gain uzten diat bada zenbait euskaltzaleri aspertuaraztearren
eta JAKIN'en irakurleak urritzearren erantzun bearra.

Oietan eta bestetan beti ire adiskide

Eraskiña: Nere aurreko eskutitzean "ik darabilken semeETAZ" esan
bear nian, eta orixe esan nai nian ain zuzen ere. Barkatu.
Urrena Donostia'n elkar ikus dezagunean txapelkun ikusten
ba'haut, ire-ireak dan zeatz jakin arte eztiat "ire" txapelaz
itz egingo.